

LUKINA KAZIVANJA
Ljiljana Lakić Švrakić

LUKINA KAZIVANJA

Ljiljana Lakić Švrakić

Beograd, 2022.

Za Nenada

Dnevnici i beleške ostavljeni u fijoci nečijeg pišaćeg stola za pronalazača predstavljaju svojevrsan izazov.

Najpre se iščitavaju iznova i iznova. Onda počnu da se uvlače u snove ili da se prepoznaju u sećanjima savremenika.

Bude radoznalost i želju za istraživanjem i proveravanjem, te potrebu da se razumeju i postave u odgovarajući kontekst.

Konačno se nametne misao da se pronađeni zapisi obelodane.

Na pronalazaču dnevnika ili zapisa je onda izbor forme, već zavisno od pirode materijala.

Autorka knjige “LUKINA KAZIVANJA” opredelila se za formu romana iliti za romansiranu biografiju.

Kao svoje zaveštanje sam vlasnik beleški je na jednom mestu zapisao:

BELEŽIO SAM ONO ŠTO SAM SLUŠAO ILI ČITAO, ILI PAK ONO ŠTO SAM PROŽIVEO I NA SVOJ NAČIN DOŽIVLJAVAO I TUMAČIO...

1.

Dugogodišnjim traganjem Luka je došao do uzbudljivog saznanja.

Ako je verovati usmenim predanjima, rodoslovima te oskudnim istorijskim zapisima, sve sledeći liniju svojih predaka stolecima unazad, stigao je Luka do Bana Vladimira Ilijana.

Beše to vlastelin i gospodar Grblja, plodne primorske župe jugozapadno od Kotora. Župa je obilovala bogatim maslinjacima, sredozemnim voćem i kvalitetnim pamukom. Bogat i moćan vlastelin Ilijan živeo je u trinaestom veku u vreme vladavine dinastije Nemanjića. Tako nije bilo slučajno što je sebi za ženu izabrao naočitu Jevrosimu iz porodice Nemanjića. Prema nekim zapisima Ban Ilijan sagradio je u manastir Moraču 1252. godine. Bogatstvo Bana Ilijana bilo je takvo i toliko da je njegovim sinovima obećavalo spokojan i bezbrižan život. Samo je Nikša ostao uz oca. Njegovu braću više je privlačilo more i brodovlje od brda i vrleti. Nikša je uživao u lovu kao mnogi plemićki sinovi toga doba. Lutajući tako planinama naišao je na mesto kraj bistrog izvora koje ga je opčinilo. Bilo je u blizini drevnog grada Onogošta. Skrovita udolina sa cvetnim pašnjacima oivičena visokim drvećem. Veruje se da je Nikša tu sagradio svoj prvi dom.

Uočio je Luka izvesna vremenska neslaganja u opisivanju Nikšinog života. Mogao se, ipak, osloniti samo na izvore koji su mu bili dostupni. Zna se

da je ovaj sin Bana Ilijana ostavio brojno potomstvo te se smatra rodonačelnikom plemena Rovce.

Zbog stalnih bojeva sa Turcima mnogi potomci ovog plemena preselili su se u Srbiju. Tako je bilo i sa Lukinim dedom Milisavom Vuksanovim. Ni dedu ni oca Luka nije upamtio.

Rodio se 1915. godine. Otac mu je bio solunski borac. Svog najmladđeg sina jedva da je video kada je srpska vojska u povlačenju prolazila kroz selo. Luka je o ocu znao samo kroz priče. Rastao je sa bakom i majkom uz brojnu braću i sestre.

“Ne bi trebalo očekivati preciznost niti apsolutnu istinitost u ovim mojim kazivanjima. Beležio sam ono što sam slušao ili čitao, ili pak ono što sam proživeo i na svoj način doživljavao i tumačio,” zapisao je Luka na 98. stranici svojih beleški.

Lukin otac Đuro rođen je pod kraj devetnaestog veka u Rovcima, selo Andrijevo od oca Milisava Vuksanova i majke Miluše. Milisav se opismenio u manastiru Morača. Kao momak pohađao je oficirsku školu na Cetinju i postao oficir crnogorske vojske. Poginuo je u borbi na Morači 1877. godine na mestu zvanom Stožer. Đuro je imao tada jedva dve godine. Njegova majka Miluša bila je ćerka moračkog barjaktara. Kada se udovica sa sinom, ćerkom i deverom Ivanom zaputila u Srbiju, Đuri je bilo četrnaest godina. Uz pomoć strica Đuro je sagradio kuću i veoma mlad se oženio. Izabranica Lukinog oca bila je Sava iz porodice potomaka Mine Radovića.

Đuro je godinama bio graničar na Mutivodi. Tek 1908. godine napušta ovu opasnu službu i uk-

ljučuje se u politički život. Bio je aktivista demokratske stranke Ljube Davidovića. Dve godine kasnije izabran je za kmeta sela Tulare i za zamenika opštine.

Đuro učestvuje u Balkanskim ratovima i biva ranjen u grudi. Odlikovan je tom prilikom najpre ordenom za hrabrost a potom i ordenom Miloša Obilića.

Nadolazila su još teža vremena.

Posle atentata Gavrila Principa na austrijskog prestolonaslednika Franca Ferdinanda, 28. juna 1914. Srbiji su postavljeni neprihvatljivi uslovi.

Đuro je ponovo pod ratnom zastavom Drugog pešadijskog puka Moravske divizije. Cersku bitku preživio je sa dve ozbiljne rane. Zbog toga je bio proglašen privremeno nesposobnim. Nemirnog du-ha i veliki patriota plavooki i svetlokosi Đuro ponovo se vraća u borbene redove. I ponovo biva ranjen. Da bi se oporavio dolazi u svoje selo na samo par dana. Tako se i dogodilo da svog najmlađeg sina Luku, umotanog u pokrivače, jedva da je i video. Zbog rana nije mogao ni u ruke da ga uzme.

Povlačenje srpske vojske trajalo je više meseci pa je Đuro u februaru 1916. godine stigao na Krf, a odatle u aprilu na Solunski front. U avgustu 1917. godine bio je teško ranjen u jednoj borbi sa bugarskom vojskom. Od tih rana nikada se nije oporavio.

Izdahnuo je u 38. engleskoj bolnici kraj Soluna. Odlikovan je Karađorđevom zvezdom sa mačevima i sahranjen u zajedničkoj grobnici palih boraca na Zejtinliku.

Posetio je Luka Zejtinlik mnogo godina kasnije. Zapamtio je dobro da se fijoka sa Đurovim kostima nalazi u levom uglu od samog ulaza u veličanstvenu zajedničku grobnicu srpskih vojnika poginulih na Solunskom frontu u periodu između 1916. i 1917. godine. Luka je video samo nekoliko očevih fotorafija. Delovao mu je uvek nekako nedokučivo. Imao je lepe svelte brkove i pogled zagledan u nešto što je samo on video. Najmilija mu je bila Đurova fotografija u uniformi podnarednika srpske vojske. Ta je fotografija, pričala je majka Luki, bila jedna od dopisnih karti kojima su se borci javljali sa ratišta svojim porodicama.

Đurova majka Miluša i žena Sava bile su stubovi brojne Đurove porodice. Zbog službe graničara on je kući dolazio povremene da ih obiđe, da pomogne oko setve i žetve ili za praznike. Voleo je i poštovao svoju ženu ali uistinu više ga je interesovao politički život nego seoski poslovi. Rađala su se deca. Njih devetoro.

Majka Sava rođena je u Morači. Imala je samo dve godine kada se njena familija doselila u Tularu i Sjarinsku Banju. Bez majke je ostala već nekoliko meseci po rođenju. Još kao dete naučena je da radi i u kući i u polju. Snažne građe i dobre naravi u svemu je istrajavala. Za Đuru se udala sa nepunih šesnaest godina. Svekrva Miluša odmah ju je zavolela i u svemu joj pomagala. Dogodilo se da je Sava rodila tri ćerke za redom. Ilinku, Stanicu i Cmiljanu. Kada se rodila i treća ćerka, Savin otac Šćepan došao je da poseti Đura. Bio je neraspoložen i smrknut. Po običaju trebalo je da stavi kakav poklon na kolevku. On to nije učinio.

Samo je stajao na pragu i ćutao. Sava je pognula glavu i sklonila mu se s puta. Baka Miluša prva se oglasila:

“Prijatelju, pa čestitaj nam unuku, što si se tako zavezao...”

“Ne mogu, prijjo. Poštujem vašu kuću a sramota me je. Došao sam da se nešto dogovorimo. Teško mi je, prijjo Miluša, da dozvolim da Đuro bude bez muškog nasljednika, da mu se ugasi slav-ska sveća i dom. Zato sam došao da vodim Savu a Đura ćemo boljom oženiti.”

“Nemoj prijatelju, Bog nek’ ti oprost. Ne zbori tako. Ja ti Savu ne dam. Nek’ su nam Đuro i Sava živi i zdravi imaće oni punu kuću sinova. Na di-ku i moju i tvoju. Sedi zato Šćepane da o’ladiš lu-du glavu i da popijemo u zdravlje ove naše unuke. Dočekaćemo mi da pijemo i da se veselimo i kada se sinovi budu rađali...”

I bilo je baš kako je Miluša prorekla. Otada su se rađali samo sinovi. Njih šestorica ako se izuzmu blizanci koji su umrli kao bebe. Tako je naj-starija Ilinka od najmlađeg Luke bila starija skoro dvadeset godina. Sav teret brige oko dece bio je na Savi i Miluši. I kada bi kao graničar Đuro posećivao porodicu, morao je da obavi one teže seoske poslove dok mu sinovi nisu stasali. Decom se retko bavio. Veliki deo svog kratkog života proveo je u ratovima. Najpre u Balkanskom pa onda u Prvom svetskom ratu. Delio je sudbinu srpskog se-ljaka od 1912. do 1917. kada je ranjen izdahnuo daleko od doma.

Dok su ratovi trajali kuća je bila nekoliko puta paljena pa onda teškom mukom obnavljana. Sava

je sve to izdržala i decu očuvala. Nije joj bilo suđeno da joj se muž iz rata vrati živ. Poneko se jeste vratilo ali mnogo ih je više ostalo po albanskim bespućima, u Plavoj grobnici i na Solunskom frontu.

Jesen i zima te, za Savu nesrećne godine, odužile su se preko mere. Cela porodica je gladovala i poboljevala. Sem kačamaka, cicvare i mleka ničega nije bilo.

U proleće 1918. srpska vojska je pobednički umarširala u Srbiju. Mnogo je bilo ranjenika, bolesnika i invalida.

Blagosloveno je bilo to proleće. Kopriva je gusto iznikla, bukva bogato olistala. Za decu je baka Miluša pravila kašu od kopriva i brašna. Gledala ih je kako slatko jedu, smeju se i pričaju kako jedva čekaju da im pripremi jelo od sočne, mlade bukovine.

Kuće su se po selu obnavljale. Na mnogima, kao i na njihovoj kuci, vili su se crni barjaci. Gotovo da nije bilo kuće bez znaka žalosti.

Lukin najstariji brat Milisav napunio je sedamnaest godina. Stasao za ženidbu. Svidela mu se vesela Petruša iz kuće Čalovića. Bistru, umiljatu i nadasve vrednu snahu, Miluša i Sava jedva su dočekale. Ona je Luku odmah prozvala "Mali gospodin" i majčinski se brinula o njemu.

Milisav i Petruša uz pomoć njegove braće sazidali su novu kuću iznad velike kačare na uzdignutom delu prostranog dvorišta.

Tri žene, baka, majka i prva snaha pomagale su oko obnove ostalih zgrada na imanju kao i u obnavljanju stočnog fonda i povrtnjaka, obrađivale

zemlju i obavljale sve ostale kućne poslove. Da bi sve moglo da se postigne bila je potrebna stroga podela rada i među decom. Tako je četvorogodišnjem Luki pripalo staranje o Petrušinoj bebi Leposavi. Trebalo je da ljulja kolevku dok beba ne zaspi i da je nadgleda povremeno pa da javi starijima kada beba zaplače. To je Luki uskraćivalo dragoceno vreme trčanja po livadama sa psom ili jahanje konja koga je obožavao.

Baka Miluša preminula je kada je Luka imao nekih desetak godina. Bilo je to prvo suočavanje sa gubitkom nekog zaista bliskog mu bića. Mnogo puta ga je baka zaštitila od kazne koju bi mu odredili majka ili najstariji brat. Nestajan je bio Luka. A bistar. Njegova mašta navodila ga je da često pravi kad veće kad manje vragolije. Tako je jednom prilikom nagovorio Milisavljevog sina Milana da iz osinjaka vadi med. Šale radi Luka ga je slagao da su to divlje pčele i da je njihov med najslađi. Mališa je poverovao i teško nastradao. Kajao se Luka posle i krišom plakao. Nesrećnog dečaka danima su ukućani lečili od nebrojenih ujeda razjarenih osica. Kada je Milan ispričao ocu Milisavu šta se dogodilo, Luka je dobio ozbiljne batine. Baka se tada rasplakala što zbog unuka, što zbog praunuka.

Činilo se Luki da je njihova majka bila prestroga. Morala je, shvatio je kasnije. Na njoj je bila prevelika odgovornost oko gajenja i vaspitavanja devetoro dece. Laž, prevara ili krađa bile su nedopustive. Niko od dece nije smeo da uzme ni kocku šećera bez pitanja. A ako bi se neko samo usudio da ubere voćku sa tuđeg imanja bio bi kažnjen

ako majka Sava za to sazna. S druge strane ako bi se neko razboleo, nije bilo nežnije ni predani-je negovateljice od nje. Rodila se, odrasla i živela u surovim uslovima ratovanja i borbe za preživljavanjem potomstva. Luku je celog života proganjala nelagoda što jedini od dece nije zapamtio oca. Još teže mu je padalo saznanje da ga, prilikom svoje poslednje posete, zbog žurbe otac nije ni celivao. Vezao se, možda baš zbog toga, za Raška koji je od njega bio stariji samo dve godine. Raško je bio krupan dečak, pun energije, bistar i vredan. Za Raška ništa nije bilo nemoguće. Luka je za njim neprestano trčkarao, sa njim spavao i od njega dobijao zaštitu, nežnost i bliskost. Nevolje su nastale kada je Raško pošao u školu. Luka je danima plakao. Kako nije mogla da ga uteši, majka se obratila učitelju sa molbom da dopusti Luki da pohađa nastavu makar i neupisan. Luka je sa Raškom učio i ubrzo ga je učitelj upisao u školu jer je dobro pamtio i bio pažljiv na časovima. Posle časova Raško i Luka su čobanovali. To Luka baš i nije voleo ali je pristajao samo da se ne bi razdvajao od brata. Učitelj im je pozajmljivao knjige pa je Luka knjige nosio na pašnjake, čitao ih i onda pričavao Rašku.

Morali su da se rastanu kada se završilo četvoro-godišnje školovanje. Mada su i Raško i starija braća želeli da se Raško dalje školuje, majka se tome žestoko usprotivila.

“Raško mi je potreban na imanju. Vičan je svim poslovima. On je moj najbolji i najposlušniji sin. Eto vam Luke. I on je dobar đak pa ga školujte. Raška ne dam,” majka je bila nepopustljiva.